

ban is változást okozott; a' midőn *Lengyel Ország*nak fegyvert kelle fogni a' maga Konstitúziójaért, mellynek már el is lakta vólt az örömét a' múltt Májusnak 3-dikán; a' midőn végre, *Frantzia Ország*nak jól gondolkodó Fijai, szívszakadva kesergik Hazájoknak gyászos állapotját, melly valóban hasonlít egyg olly el-rongyollott hajó' sorsához, a' mellyben sokan akarnának kormányozók lenni; de nem lévén igazgatáshoz meg-kivántató tapasztalások 's böltsésségek, úgy forgatják előbb utóbb a' hajót, hogy azt majd erre, majd amarra kapják a' szelek, 's igen kevésben múlt el már sokszor, hogy öszve nem törették, vagy el nem süllyesztették. — Illy szomorító látások között, leveté ezen hónapnak 6-dikán *Magyar Ország* a' maga gyász-ruháját, mellyet Néh. kedves Királynának, Fels. II. *Leopold*nak véletlen halála vetetet vala fel vele, 's örömet jelentő innepi fényes ruhákba öltözött: mert az Egek' kegyelméből, új Királyt koronáza magának ez nap, Felséges *Első Ferentz*' személlyében, olly Királyt, a' ki maga kivánta, hogy az új Király' koronázására ki - szabott időnek mindjárt a' közepén, törvényessen meg - koronáztasson, még pedig *Budán*, hajdani *Lajos*, és *Mátyás* Királyainknak lakó Várossokban; 's magát mind Diploma - adásra, mind a' Királyi Esküvés' le-tételére kötelezte; a' ki egyenes indulattal szereti a' Nemzetet; 's ugyan azért egész bizonyossággal lehet reményleni, hogy ezen jó szivü Királyunknak szerentsés országglása alatt állandóul meg - erősödik, az

Ud.

Udvar, és az Ország között való költsönös bizodalom, melly mind a' kettő bődogságának, vagy is inkább az egy köz bődogságának erős fundamentoma. Illy nagy reménységű Királyunk' meg-koronáztatásának örömeből hogy még azon Hazafiak is vehessenek részt, a' kik jelen nem lehettek személylyessen annak vigságos Innepén; kívántuk arról (addig is, míg többet irhatnánk) az itt következő rövid elő-adást közleni:

Budáról, Júniusnak 7-dikén.

Tegnap mene itten végbe kedves *Ferentz* Királyunk' ditső meg-Koronáztatásának igen örvendetes, és fényes pompája. A' Várbéli Franciscanusok Templomában ékesített fel ő Felsege, az Ország' drága jagyeivel. Onnan tiz óra tájban a' Plébánia Templomába indult gyalog, az egész vig Gyülekezet: holott Koronás Királyunk, 48 arany sarkantyús Vitézeket tett. E' meg lévén kijöttek a' Templomból, 's lóra ültek: a' jelenlévő Generálisság, a' Nemesség, a' Papi Rend, a' Fő Hertzegek, 's maga a' Király is Koronás fővel, palástosan, 's egyéb Királyi ékességeiben. Ezen rendkívülvaló fényességű hofszú sor meg indult a' Vár fő úttzáján, 's a' déli kapun ki-jövéen, a' Duna' hidja mellett el, ment a' Vizi-Városbañ a' Kaputzinusok' Templomához, holott le-tette a' hitet. Ez, olly tzeremonia, mellyet belső meg-indulás, és némi-némű szent borzadás nélkül nem lehetett szemlélni. Innen, a' Vizi-Városnak más részén, a' Király-hegyéhez lovaglott a'

M m m 2

pom-

pompás sor, melly úgy neveztetett *Király-hegye* a' Vizi, és Uj-Város között készült. — Király ő Felsége, a' ki az egész menetel közben vig és eleven tekintetet mutatott, a' hegyhez érvén, sebes ügetve fel-vágtatott arra; 's ki-rántván szablyáját, négy kereszt vágásokat tett a' Világ' négy részei felé. Erre a' temérdek sokaság, mellynek vége hossza nem vólt, eggyező szívvel és szájjal *Éllyent* kiáltott; a' Királyné pedig tapsolt örömében.

A' *Bétsi* Kapun lett a' Várba való vissza menetel. Eggyedfél órakor ebédhez ült ő Felsége, 's vele eggyütt a' Királyné, *Ferdinánd*, *Leopold*, és *Jósef* Fő Hertzegekkel, úgynem külömben, a' Primás, és a' *Kalotsai* Érsek. Az örökös hivatalbéli Méltóságok 's az ételhordó Uraságok szolgáltak az asztalnál. Az Ország' Rendjeit is megvendégelte ő Felsége, két nagy Szálákban, mellyekben négy asztalok vóltak hat száz személlyekre terítve. Meg látogatta a' kegyes Király a' Királynéval, 's 3 Testvérjeivel eggyütt a' vigan ebédlő Rendeket 's ivott az egészségéért, mind maga, mind a' Királyné.

Azon Királyi Fel-tételeket, mellyeket ezen hónapnak 3-dikán terjesztett Király ő Felsége az Ország-Gyűlése eleibe, kívántuk magok valóságában ide iktatni, mellyek is így következnek:

Propositiones Regiae, die 3. Junii 1792. Incl. Statibus et Ordinibus Regni Dieta-liter congregatis publicatae.

Sacrae

Sacrae Regiae, et Apostolicae Majestatis Domini Domini Clementissimi nomine, Serenissimo Archi-Duci, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus; Spectabilibus, ac Magnificis, Magnificis item, Egregiis, et Nobilibus, nec non Prudentibus, ac Circumspectis Incltyti Regni Hungariae, et Partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in Persona, vel etiam Ablegationis munere fungentes nomine Principaliū suorum, pro praesenti Generali Diaeta Regni per Altefatam Suam Majestatem Regiam Clementissime indicta, congregati sunt, Benignissime significandum, *Primo*: Altefatam Suam Majestatem Regiam non dubitare, ex tenore Regalium Literarum, Benignam Eiusdem intentionem, ac publicati, et instituti moderni Generalis Conventus, seu Diaetae rationem mentionatis Dominis Statibus et Ordinibus luculenter perspectam jam esse, qualiter nimirum Summefata Sua Regia Majestas post obitum Serenissimi condam Principis Domini *Leopoldi II.* Electi Romanorum Imperatoris, ac *Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae, Galliciae* item, et *Lodomeriae* Regis Apostolici etc. Genitoris Sui desideratissimi, qua juxta Successionis Ordinem libero Principis et Statuum arbitrio in Articulis primo et secundo Generalis Regni Hungariae Diaetae in Anno 1723. conclusae, stabilitum, Altefato gloriosae memoriae Genitori Sui in isto Hungariae Regno, ac Partibus eidem adnexis legitime successisset, volensque Regimen Suum a
fi.

fideli Legum, de Regia Successione sancitarum, observamine auspiciari. *Secundo*: Regiam primum Inaugurationem Suam ad mentem positivarum praelibati Regni Hungariae Constitutionum instaurandam, Coronationemque solenni ritu peragendam benigne decrevit: Diploma Regium in conformitate Articulorum secundi 1715., item primi et secundi 1723., nec non primi et secundi 1741., demum primi et secundi 1791. Annorum suprafatis Dominis Statibus et Ordinibus Regni, datura, et Juramentum quoque in ea, qua a Majoribus Suis depositum fuit, forma praestitura.

Tertio: Cum urbarialis regulatio sub Regimine Suae Majestatis piae reminiscendae Imperatricis ac Reginae Apostolicae *Mariae Theresiae* introducta per Articulum 35. novissimae Diaetae in qualitate interimalis provisionis eousque, donec in rem hanc diaetaliter aliud constitutum fuerit, tam quoad ipsas praestationes urbaniales, quam et concomitantem urbanialiter definitam Rusticorum a Dominis suis terrestribus dependentiam, horumque vicissim in Rusticos jurisdictionem, et activitatem usque Comitibus Anno hoc currente celebranda, absque ulla exinde contra Leges Regni fundamentales formanda consequentia stabilita habeatur, objectum attamen hoc velut una cum aliis in Articulo 67-mo Anni 1791. declaratis, ad Deputationes Regnicolares relegatum, nondum ita praeparatum esse comperiatur, ut circa illud stante hac Diaeta quid.

quidpiam constitui valeat, Sua Majestas Sacratissima Benignam Suam Voluntatem Dominis Statibus et Ordinibus declarat, ut provisio eatenus in praecitato Article 35-to 1791. facta, porro ad futura Regni Comitum Lege publica extendatur. *Quarto*: Cum Diaetaliter agnitum jam existat absque validiore, et regulata Militia pro omni eventu intertenenda, etiam hoc Hungariae Regnum sufficienter defendi, illamque sine stipendiis subsistere, haec vero sine contributione comparari nequire; hinc Summefatam Suam Majestatem Benigne cupere, ut quoad quantum auctionale, de quo in Diaeta Anni 1765-ti conventum fuit, deinceps quoque praestandum Domini Status et Ordines in hisce Regni Comitibus deliberent, ac convenientem desiderii Suae Majestatis faciant declarationem.

Az 5-dik pont — mellynek oda megy-ki az értelme, hogy a' melly adótságokat, az ő Eelsége örökös Német Tartományjaiban tesznek a' Magyarok: az ilyen adótságoknak ki fizetését (melly a' Nemzet kreditumát (hiteles voltát) nagyon neveli) kötelesek legyenek ezentúl eszközölni a' Magyar Törvényszékek is — a' mai Tóldalék-árkusnak utolsó levelén találhatik.

Veszprém Vármegyének *Réde* nevezetű helységében, olly szörnyű felhő-szakadás lett Jünius' 3-dikán az alatt, míg a' Nép a' Templomban vólt, hogy a' gyengébb házaknak csak a' helyek maradt, mind el-hordta a' sebes ár-viz, valamint sok ólakat is, a' benne vólt sertésekkel együtt. Egy szomszéd

széd helységbéli Asszony, oda által talált lenni ez nap *Rédén*, 's midőn látná a' veszedelmet, sietett haza, valamint tsak siettetett; de meg-esett néki szegénynek, mert két magzatjaival együtt fel-kapta a' hirtelen meg nevedett víz, 's vitte. A' gyermekeket szerentséssen ki-izabadíthatta az édes Attyok; de az Asszony belé holt a' vízbe. Hasonló szerentsétlenség érte az *Asszonyfai* Tisztartónét is: mert a' mint haza felé utazott volna Férjével együtt, Gróf *Eszterházy János* ö Nságának *Szombat-helyi* jószágából, el-kapta a' víz mind lovastól együtt a' szekeret, a' mellyen ültek. Maga a' Tisztartó, a' Kotsissal együtt meg menthették a' magok életeket; de az Asszony és a' lovak a' vízbe veszttek.

Új veszteségeik a' Frantziáknak.

Néhai Gróf *Eszterházy Imre*' Huszár Regementjebéli Fő Strasa - Mester *Stephais* Urnak meg-vitték Májusnak 26 dikán a' hírét, hogy a' Frantziák, *Rocheport* nevezetű helységében a' *Lüttichi* Püspökségnek jó rakás zabot vásárlottak öszve, 's már zsákokra is kezdték töltögetni az említett napon. Felkerekedett tehát hirtelen egy tsomó Magyar Lovassággal, 's véletlen ott termett *Rocheportban*. Nem vólt haszontalan fáradsága, mert 364 zsák zabot vitetett el onnan *Namurba*, 600 lázsis tallérral együtt, a' mellyen még több abrakot akartak vásárolni a' Frantziák. — Májusnak 27-dikén, reggeli ötödfél órakor meg-indult Indsenér Oberster H.

H. *Ligne*, ötven *Tyrolisi* Stutzosokkal, öt Gránátéros Kompániákkal, és 42 *Blankenstein* Hufzárokkal, 's *Conde* Várához nem meffze lévő sántzát az Ellenségnek meg-támadta. A' sántzban mintegy három százig való Frantziák vóltak, kik leg-ottan szaladásra vették a' dolgot. A' mi Hufzárjaink utánnok eredtek a' Frantziáknak, 's mind addig üzték, valameddig tsak a' *Conde*i ágyúk miá üzhették; az alatt a' Gyalogságunk le-rontotta a' sántzot. Ez alkalmatossággal 30 an estek el a' Frantziák közzül, 's hároman lettek rabokká. A' miéink közzül, egyy Ember vesztette életét, 's öten kaptak sebet.

Ezen történetek, az Udvar' részéről is közönségesekké tétettek. — Más tudósításokból azt olvassuk, hogy a' *Lüttichi* Pátrioták négy szekér puskával, 's negyven ezer kész pénz livrával kivántak kedveskedni *Frantzia Ország*nak; hanem a' mint *Valenciennes* Városa felé mentek vólna a' szekerek: egynehány Magyar Lovasok elő találták, 's a' magok Kormányozójokhoz vitték, ki is meg-visgálván a' dolgot, mind a' puskát, mind a' pénzt el-foglalta, Felséges Királyunk' számára.

A' Lengyel Népek,
az Ország' Naggyaihoz való indulatját, az új Konstituzió kormányozza. A' kik Baráti 's elő-mozdítói ennek, a' Fő Emberek közzül: úgy tiszteli 's kedvelli ő azokat, mint Haza' Oszlopait; de a' kik rontására járnak ennek, gyűlölségesek azok az ő szemei előtt, 's tüzessen fel van ellenek gerjedve. — Az

Or-

Ország-Gyűlés' Marsallját Gróf *Malachovsky Stanislaust*, csak nem tenyerén hordozza, 's az Egekig emeli: mert tudja, hogy ez az, a' ki a' Királlyal együtt leg-többet munkálódott, a' *Lengyel Közönséges - Társaság'* új Polgári Alkotmányának fel-építésében, valamint leg-többet dolgozik most is annak fenn-tartásában. De, éppen más már a' sorsa a' Korona - Kántzelláriussának Gróf *Malachovsky Hyacintnak*, ámbár Ötse légyen is ez, a' tisztelt *Malachovsky Stanislausnak*. A' múltt hónapnak 24-dikén t. i. reá ment a' Nép csoportosan ezen említett Gróf *Malachovsky Hyacintnak* házára, a' midön éppen nálla ebédelt vólna az Orosz Követ, 's bé-verte az ablakait. Egy darab köre, a' melly bé-löketett a' szobába, következő foglalatú írott papiros vólt kötözve: *Az ebédért, öszve-törtt ablakokat; a' Hazárúlásért, istrángot.* — *Vilna Város'* Lakosinak is nagy gyanúságok vólt a' *Livóniai Püspök Koffakovsky Úr* ellen; azért is egy fejer pántlikát küldöttek néki, illy felül-irással: *Konstitutzio, vagy halál.* Illyetén pántlikát hordoznak t. i. mostanság a' *Lengyel Pátrioták* a' karjokon. Hogy ezen pántlikát el nem vette a' Püspök Úr: mindjárt lántzot készíttettek számára a' pántlika helyett; mellyet hogy el-kerülhessen a' Püspök Úr; az *Orosz* földre vette által magát a' következő éjtszaka.

Az

Az *Oroszokkal* való Hadra nézve, sok nevezetes Végzéseket hozott a' múltt hónapban a' *Lengyel Nemzet - Gyűlése*. Májusnak 10-dikén meg-határozta, hogy a' melly károkat fognak vallani külön külön *Lengyel Ország'* Lakosi a' magok jószágaikban az Ellenségtől: mind azokat meg fogja téríteni a' Had után a' Közöns. Társaság. A' melly Lengyelre ellenben reá bizonyosodik, az *Ország'* Törvényei szerént, hogy ő Hazaáruló: az ilyen, kemény testi büntetéssel is meg büntettetik a' törvény' ereje szerént; 's a' míg életben lefz, mind addig, jószágai nak jövedelme a' Státus - Kintstárjába fog menni. — Májusnak 25-dikén, különösen végezett az *Ország - Gyűlése*, az ollyatén *Lengyelekről*, és *Kurlándusokról*, a' kik az *Orosz Seregnél* tartózkodnak; melly végzés szerént értékre adatta nékik, hogy késedelem nélkül Hazájokba vissza - térjenek: különben úgy fognak tartatni, mint Haza' ellenségi és árulói; 's nemességeket, jószágokat, betsületeket, sőt *Lengyel* nevezeteket is el - veltik. — Nagy jutalmak tétettek fel azoknak, a' kik kézre keríthetik a' Haza' szökevény Fijait, akár elevenen, akár holtan.

Hogy az Ellenség, el ne vehesse maga szolgálatjára az ollyatén házi seregetskéket, mellyeket az Uraságok szoktak tartani *Lengyel Országban*, következő végzése által vette annak eleit az *Ország - Gyűlése*:

1.) Ezen Törvény' ki-adásának napjától fogva, tartoznak minden házi fegyveres Emberek, akármelly névvel neveztesse nek azok, a' Közönséges Társaság' szolgálatjába lépni, 's a' ki-nevezett Kormányozó Generálisoktól függeni. 2.) A' végre - hajtó (Királyi) Hatalom meg-parantsolta már a' Generálisoknak, hogy ezen Seregeket minél előbb magok kezek alá vegyék. 3.) Ha az illetén házi Seregeket nem akarná oda adni az Urok, a' Haza' közönséges óltalmazására: le kell azokkal tétetni a' fegyvert, és a' forma - ruhát, de ezekért ki kell elégíteni a' Tulajdonost; a' fegyvert viselt Embereket pedig haza kell küldeni a' magokéihoz. 4.) Ha a' fegyverekért nem akarna pénz - béli fizetést el-venni a' Tulajdonos, hanem azoknak természetes vissza-szolgáltatását kívánná: kötelező Irást kell nékie adni az eránt. Azonban 5.) a' házi Gárdákon (Testörzökön) kívül, más Lakosokat meg nem kell fosztani fegyvereiktől. 6.) A' melly Városokban, 's Helységeben a' bátorság kívánnya, leg-fellyebb 40 fegyveres Embert meg lehet hagyni óltalmúl a' Tulajdonosoknál. 7.) Ha találatnának ollyatén Urak, a' kik nem akarnák szép szerént által - adni a' magok Testörzöiket a' Közöns. Társaság' szolgálatjára: ezen esetre meg-engedtetik az erővel való bánás, melly minthogy ilyen környül-állásokban meg - kívántatna: nem sértetnék - meg vele a' Nemzet' szabadsága. 8.) Vagynak ollyatén Földes - Urak, a' kik a' magok birtokos (házas tüzes) Jobbágyaikkal katonai

nai szolgálatot tétetnek. Ezen szokásnak, mától fogva vége lesz. Ezeket az Embereket, minekutánna le-tétetődött velek a' fegyver: haza kell küldeni, vagy pedig által kell őket adni fegyverestől együtt a' Köz. Társaságnak. 9.) Hogy minden isendessen mennyen véghez, 's kiki által-láthassa ezen rendeléseknek szükséges voltokat, és annál inkább fel-buzdítottasson a' Haza eránt: tehát ezen rendeléseket a' prédikáló Székekből fogja el-olvasni a' Papi Rend a' Nép előtt. 10.) A' melly Nemes, hadi szolgálatot akar tenni maga jó-szántából: mától számlálva, négy heteknek el-folyása alatt jelentse magát a' Had-Kommissziónál. Maga tettésétől függ, mitsoda Regimentet válasszon, és mennyi időre kötelezze magát. 11.) A' Státus nem akarja, hogy ingyen szolgállyon néki valaki. Mindazáltal 12.) szabad akaratjában áll minden jó gondolkodású Hazafinak, egész katonai készülettel lépni, ha akar hadi szolgálatba. 13.) Ha valamely Ur maga is a' Sereg közzé áll, tulajdon Testörzőivel együtt: méltóságához, érdeméhez, 's a' magával vitt Testörzők' számához képest való tífztséget kap. A' Regimentek' Zázslói mellé különösen, elégedendő Katonaságot kell rendelni.

Magános Levelekből olvassuk, hogy 300 *Lengyel* Lovas, két ezer *Orosz* Kozákokkal szembe szállott *Ukrájniában*, 's azokat mind egy lábíg le-aprította. — *Litvániában* pedig ötven főből álló *Lengyel* Ka-

Katonaság meg-támadt 300 Oroszokat, 's 130-at vágott le közülök.

Pünkösti Királyság

vala *Jussuf* Nagy - Vezérnek *Konstántzinpolyi* Urasága. April. 3-dikán mene bé ő oda (a' mint jelentettük a' napokban) igen fényes pompával. Mintegy két héttel azután, tulajdon felséges személyében el-ment a' Nagy - Úr, ezen nevezetes Embernek látogatására (melly le-botsátkozásához a' Nagy - Úrnak, ritka halandónak van szerentséje); sőt a' mi nagyobb, Attyának szóllította. De tsak hamar meg-változtak a' Nagy - Úr gondolati, 's azokkal együtt *Jussuf*' nagysága is. Mert Májusnak 3-dikán meg-jelennek nálla véletlen a' Nagy - Úrnak két Küldöttjei fényes nappal, fel-ültetik szegény fejét egy lóra, 's temérdek kísérők között *Balukli - Hán* nevezetű tömlöztbe viszik. — Ezen el-fogatás annál különösebb vólt, hogy a' Törökök' nagy böjtjökben esett, a' midőn ritkán szoktak történni az efféle dolgok. Vitetése közben, egy tsészét tartott a' maga képeré a' nagy Fogoly. Közönséges vélekedés vólt, hogy meg nem marad életben, mivel felette gazdag; de még is tsak meg-kegyelmezett néki most a' Nagy - Úr, és *Trebisondba* küldötte Kormányozónak; helyébe pedig egy 90 elztendős Embert választott Nagy - Vezérnek — *Mehlek Mehmed* nevezetűt — a' ki már három izben vólt *Belgrádi* Basa, és nevezetesen ezen folyó 1792-dik elztendőben is. *Belgrádból*, Kajmakánnak hivatott vala el, hanem tsak hamar kedvet-

len-

lenségbe esvén, oda hagyta *Konstantinápolyt*, 's az Archipelaguson lévő *Mafix* vagy *Schio* szigetébe költözött. Onnan tztáltatott most ismét vissza, még pedig Nagy - Vezérnek. — Ezen példák is újra mutatják, hogy ámbár mindenütt forgandó a' szerentse' kereke; de csak még is sebesebben forog a' Diván körül, mint másutt.

A' Frantziáknak belső dolgaikról.

A' Király felől megént azt a' hirt költötték vala a' múltt Hónapban, hogy oda akarja titkon hagyni *Páris* Városát, Maga a' *Párisi* Polgár Mester is valósággal abban a' hiedelemben vólt, 's tett is alattomban rendeléseket a' Király szándékának megakadályoztatására. Értésére esvén ez a' Királynak, igen érzékenyen reá írt Máj. 3-dikán a' Polgár Mesterre, 's egyfzersmind olly ki nyilatkoztatást tett magáról, hogy mig *Frantzia* Országának belső, 's külső ellenségekkel kell bajlódni: addig tudja, hogy a' fő Város az ő ki mutatott helye, mellynek Polgárira, és a' Nemzeti Testörzökre bátran meri magát bizoni.

A' Polgári Hitet le nem tett Papokra nézve, kiknek számok reá megy húsz ezerre, azt végezte Májusnak 24-dikén a' Nemzet-Gyűlése, hogy ki kell őket küldeni az Országból.

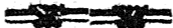
A' *Prussziai* Királyról azt beszélik, hogy tulajdon személlében is meg fogna je-

jelenni *incognito*, *Frankfurtban*, a' Tsászári Koronázás' alkalmatosságával.

Hertzeg *Csártorinsky*, *Bétsben* vagyon, mint rendkívülvaló Lengyel Követ, egynehány napoktól fogva, 's az ő Felsége' visszajövetelére várakozik.

Angliában, olly számmal jöttek ki mostanság az Ország' Konstitutióját érdeklő tüzes Irások, hogy a' Király egy intő Irást botsátott széllyel az Országba, mellyben azt köti szivekre minden Magisztrátusoknak: hogy az említett motskos, és pártütésre indító Irásokat igyekezzenek el - nyomni; az Irók' neveiket ottan ottan a' Minisztériumnak meg - küldeni, 's minden zenebonáskodásoknak eleit venni. — E' felett, olly rendelést is tett az Udvar: hogy a' nyáron által 7000 fegyveres Ember legyen táborban, pártütés ellen való prezervatívául. — Ezen tárgyakról való tanátskozás közben, úgy meg - hasonlottak egymás között Kántzeliárius *Thurlow*, és *Pitt* Úr, hogy egyiket a' kettő közzül, t. i. *Thurlow* Urat, kéntelenített el - botsátani a' Király: mert *Pitt* Úr kereken meg - mondotta, hogy ő többé *Thurlow* Urral nem szolgál.

(*Egy árkus Tóldalékkal.*)

T Ó L D A L É K.

A' *Magyar Hirmondónak* Június' 12-dik napján 1792-ben költt árkusához.

Folytatása a' T. Theschedik Úr' 2-dik Declarátziójának.

VII. Praemia per frequentationem hor-
ti Practico-Oeconomici diligentioribus Scho-
laribus concessa, nec non alia partim ex
cassa Scholastica, partim ex proprio meo
marsupio data, multum Industriam schola-
rium excitarunt adjuveruntque aedificii firu-
cturam.

VII. Accessit Synodalis adprobatio hujus
Instituti per deputationem Litterariam facta,
quae Actorum suorum N. 3. 4. 5. et sub
Litt. A. et C. Canone I. usque ad XIV.
Ideam Scholarum Industrialium praecise a no-
stra Schola Szarvasiensi desumptam exhibet
et adprobat: a quo tempore ferventiori stu-
dio Schola Industrialis a plurimis promove-
batur. (Vid. Acta Synod. Deput. Litter.)

Jam venio ad *media*, per quae hoc *succe-*
scens Institutum ad suam perfectionem
perduci, ac pro voto emolumentoque
patriae constabiliri potest; haec enim
sunt verba Intimati Regii: ut hac occa-
sione supra memoratus supplicans audia-
tur, quam ratione huic Instituto tam
prospero cum successu ordinato, succur-

N n n

ren.

rendum cupiat. Ratio meo tenui videre est sequens :

I. Si docentes inferiores tanti constituentur penes hoc Institutum, ut 100 ad summum 150 scholares habeant suum proprium docentem, consequenter pro majori juventute minimum quatuor docentes illosentur: non enim unus docens satisfacere poterit tam amplae juventuti, quae ex 200, 300, 400, immo saepe 460 discentibus constat. Si quilibet docens habeat (vid. Planum) tria conclavia; scilicet unum *Doctrinale*, in quo tradendas doctrinas uni subdivisioni scholarium proponat, dum interea reliquae subdivisiones in conclavi secundo *Industriali* sub Inspectione uxoris docentis vel unius Practicantis laborabunt. Absoluta subdivisione prima, succedet alia, et sic consequenter omnes suo ordine ex conclavi Doctrinali in Industriale transibunt, et vice versa ex Industriali in Doctrinale. Tertium conclave *Depositorii* nomine insignitum deserviet non tantum depositioni productorum naturalium, item librorum, scriptorum mapparum et manufactorum scolasticorum, sed etiam exercitiis scripturae, arithmetices, Geographiae et graphidis.

II. Si docentes Superiores, qui praeparandos instruent, etiam minimum quatuor constituentur, pro qualibet nimirum natione unus; primus Hungarus, secundus Slavus, tertius Germanus, quartus Illyrius. Sic aemulatio excitabitur, et quilibet docens suae

suae Nationis practicantes melius perficere intendet.

III. Si Directori Politici hujus Instituti concedetur Jus, sub Inspectione Inclytorum Regni Dicafteriorum exercendum, cointelligenter cum senatu Scholastico locali.

- a) Methodum pro re nata perficiendi.
- b) Libellos doctrinales pro hoc Instituto elaborandi et introducendi.
- c) Disciplinam manutenendi.
- d) Oeconomiam Instituti dirigendi, et revidendi.
- e) Docentes formandi, et ex formatis probatos eligendi ac dimittendi.
- f) Senatus consultationes ordinarias et extraordinarias sub suo praesidio indicendi.
- g) Praemia distribuendi et Testimonia per docentes exhibenda subscribendi.
- h) Semestrales rationes faciendi, et ad Forum Superius expediendi.

IV. Si his docentibus sive ex fundo studiorum, sive ex alia quapiam Cassa titulo salarii in parato aere, inferioribus quippe docentibus singulo 400, Superioribus aequè singulo 800, Directori mille, et mensale pro accommodatione peregrinorum honoratiorum 200 Floreni, in summa 6000 Floreni annuatim exsolvantur, tumque omnis informatio per docentes hujus instituti, minimum domesticis, utpote qui Institutum fundarunt et aedificium struxerunt, gratuito praestetur. Meo tamen tenui Judicio longe consultius fuerit; moderata salaria docentibus in parato dare, ex gr. Inferioribus docentibus quatuor sin-

gulo per 200 Fl. Superioribus quatuor singulo per 400 Fl. Directori 600, mensale 200; quod facit in summa 3200 Florenos annuatim; sed ex omnibus laboribus Industrialibus, si non quintam, minimum decimam partem praemii loco accipiant ipsi docentes. Scholares minorum Classium peregrini annuatim non plus, quam 2 Fl. Practicantes vero majores vel Praeparandi pro annuo cursu non plus, quam 12 Fl. solvant, ex quo didactro medietas docentibus et Directori secundum proportionem fixi Salarii obveniat; medietas vero pro Instructione Bibliothecae, Cametae Naturalis et Productorum, item pro comparatione Machinarum oeconomicarum deserviat.

V. Si portio terrae experimentis oeconomicis destinanda excindatur; quo pertinet etiam Instructio horti Practico-Oeconomici Industrialis majoris, in quo quilibet docens, quilibet discipulus suam sibi pro cultivatione propria assignatam portiunculam terrae habeat, quo sic aemulatio in meliori cultura terrae excitetur et conservetur; ut hac ratione quam diversissima producta terrae ad oculum demonstrari, juvenus per cultivationem horti hujus ex sedentaria vita scholastica periculo morbi exposita recreari, ab otio et vitiis abstrahi, vires ejus per frequentiore quotidianam commotionem excitari, firmari, et per moderatos aetati accommodatos labores, tam animi, quam corporis latentes facultates evolvi ad habitumque conformari possint. Suam portionem cultivatam demum quilibet discens vel docens in disces-

su

su ex Instituto licitando vendet, et decimum quemque grossum Instituto relinqueret. Ut vero Communitas Szarvaschiensis in excisionem hujus terrae tanto facilius consentiat, requirendum erit Inclytum Dominium Gyulense, ut portionem illam praedii Kondoros quam jam olim Szarvasienses Titulo Arendae possidebant, et ante biennium Enderidiensibus cesserunt, iterum recipiant, aut si hoc non successerit, minimum pars illa, quam Graecus Szarvasiensis Titulo Arendae solus tenet, sub eodem Titulo toti oppido Szarvas cedatur. Tandem:

VI. Si ad producta harum partium, ex gr. lanam, natrum, sodam, Sericum et multa alia, quorum Catalogum in opere meo; der Landmann in Ungarn, was. er ist, und was er sein könnte, p. 103, 104: exhibui, per Industriam scholarium elaboranda, et in usus publicos tanto celerius convertenda, textura lanae secundum projectum Viennense Cunoldtianum (Incl. Commiss. praesentatum) per Inclytum Comitatum Békeschiensem in Domo Commitatensi Militari, quae alioquin jam ab aliquot annis a potiori vacua stetit, et huic fini commode inservire posset, instrui permittatur. Fundus pro comparatione 50 centenariorum lanae et omnibus huc pertinentibus Instrumentis, machinis et laboribus efficit secundum planum supra memoratum Cunoldtianum 4490 Fl. Requisita vero pro coctura natri seu sodae ad summum

1000

1000 Fl. In summa 5490 Fl. Hanc Summam si summus ac clementissimus terrae Princeps tanquam stabilem fundum Instituti gratiose resolvere dignabitur, prout firmissime speramus, tum quidem nihil amplius super futurum esse videtur, quod a benevolentia benignissimi terrae Principis circa hoc Institutum publice adjuvendum desiderari possit. Ex productis namque hujus texturae, & juvenus scholastica praemia industriae suae accipere, et reliquis necessitatibus Instituti semper ex voto provideri potest.

Cum Communitas Szarvaschientis in aedificium Instituti aliquot millia Florenorum partim jam impenderit; (Specific. horum sumtuum Incl. Commiss. Regiae est praesentata) partim in posterum etiam impendere velit; merito non ab hac sola, verum a Publico etiam, pro Instituto hoc subsidia expetuntur. Requiruntur vero adhuc, sive ex fundo studiorum, sive ex alio quopiam fundo ad salarificandos docentes minimum 3200 Fl. annuatim, ut jam supra N. IV. eosdem specificavimus. His 3200 Florenis accedant supra Puncto VI. a' Summo terrae Principe semel pro semper desiderati 5490 Fl. quam fere Summam ego ipse homo privatur (vid. Specif. Incl. Commissioni Regiae porrecta) in erectionem radicalis privati Instituti Practico-Oeconomici impendi. Tandemque concentrentur vires hae ad succurrendum Instituto, quod quasi ex nihilo cura et sumtibus unius hominis, unius Communitatis, auxiliante et benedicente Domino, pro bono publico patriae exfurrexerit; habebit profecto

Hun-

Hungaria Originale Instituti Practico-Oeconomico-Industrialis, cui simile Europa vix ac ne vix quidem hucdum ostendere potuit.

Facient, certo confido, facient etiam Inelyti Status et Ordines Hungariae, quos hic solenniter, sed omni cum submissione compello, facient et Magnates et Nobiles Hungariae aliquid pro incremento huius in gremio sui nunc nascentis Patriotici Instituti, in quo non tantum futuri Scholarum docentes, sed et Curatores, Directores et Praefecti recentioris emendatae Oeconomiae formari, immo ipsi etiam Magnatum et Nobilium filii in recentiori Oeconomia parvis sumtibus multum proficere poterunt.

Sed audio, nisi fallor objectiones et exceptiones nonnullorum: Estne Oppidum Szarvas commodus locus pro tali Instituto Practico-Oeconomico-Industriali? suntne domus et hospitia pro discipulis commoda? poteritne victus, amictus haberi? Resp. si novum examen apum in alveario vacuo per concentratam tam parvulorum operariorum Industriam, 3000 optime dispositas cellulas intra 24 horas extruere potest, si easdem cellulas post aliquot dies dulcissimo melle adimplere novit animalculorum admiranda, sed et nobis imitanda industria; quid non faciet tot mille Szarvaschiensium incolarum ad hunc finem jam excitata, jam praeparata eoque directa Industria? Ecee! parati sunt opulentiores hospites nostri ex solidioribus materialibus domos struere, quamprimum necessitas fuerit, hospitia peregrinis discipulis

tibus parandi. Sed interea et ego ipse, et doctores novi Instituti hospitio et mensa eo lubentius excipiemus ad nos adventantes prae-parandos practicantes, quo commodior nobis per id futura est inspectio eorum in novo plane huic ipsi fini accomodatissimo aedificio Scholae Industrialis.

Oppidum Szarvas ex cineribus et rudibus antiquae civitatis et munitiois Saravas (vid. ej. duplex Ichnographica delineatio in Krakevitzii descriptione totius regni Hungariae, et huic alia adnexa: item Beati antecessoris mei vener. quondam Matthiae Markovitz in M. S. Commentarius de loco, in quo nunc oppidum Szarvas stat) ex cineribus et rudibus inquam hujus amplae Civitatis ac munitiois antiquae non ita pridem, anno videlicet 22. Saeculi hujus, sensim atque pedetentim exurgere coepit; Anno enim illo vigesimo secundo, cum primi coloni nostri, quorum nonnullos non ita pridem ipse sepelivi, hic sedem figerent, praeter unicam fumosam casam Armeniacam et unum turcicum balneum, quod adhuc in littore Crysii adparet, hic nihil existit; at nunc jam post defluxum nonnisi 70 annorum, 149 opifices, 800 colonos, et prope 7000 animas idem alit oppidum. Detur Inclyta Commissio Regia, detur per Scholam Practico-Oeconomicam Industrialem calcar ad incrementum huic oppido, mox crescet et adolescet feliciter. Hujus rei evidentissimo exemplo esse possunt urbes Germaniae jam nunc splendidissimae, quae ante hos 30 40 annos adhuc nonnisi oppida vilia fuere.

Quid

Quid fuit Erlanga, cum Anno hujus Saeculi 43 inauguraretur? R. Fuit exigua civitas, in sabulosa inculta terra locata: quod ex Numismate in memoriam inaugurationis ejus adparet: quid fuit jam ante 25 annos, cum me per triennium aleret? quid est nunc? est una ex elegantissimis Europae Civitatibus, quam nihil nisi palaestra literaria, manufacturae et Fabricae ad hunc florem tam brevi tempore evexerunt. Quid fuit Göttinga adhuc A. 1734. cum immortalis memoriae Rex Britanorum Georgius palaestram litterariam eo collocaret? fuit vilis et exigua vix vicinis de nomine nota Civitas; et ecce! jam per studia recentiora, per manufacturas et Fabricas fulget inter primarias et celeberrimas Europae Universitates, ac civitates. Annon et nos Hungari haec exstantia Industriae exempla minimum sub finem Saeculi XVIII. imitabimur? — ?

Regerunt porro alii: Nonne hoc Institutum in Urbe aliqua, aut Civitate Hungariae primaria commodius, quam in oppido locari debet? R. Schola, in qua docentes pro scholis pagensibus et oppidanis, in qua practicantes pro Oeconomia rurali formandi sunt, meo tenui videre, in oppido potius quam in splendida civitate collocanda est; ne scilicet praeparandi et practicantes luxui, splendori et commoditatibus civitatensibus assuescant, ne habeant occasionem exorbitandi, neve mores suos corrumpant corpus et animum destruant. Verbo, ne postea, ubi ex schola in vitam publicam ruralem prodibunt, nauscent beatam illam ruricularum
sim.

simplicitatem, quae a civitatibus certe exulat. Exulat omnino, quae Dei est gratia, exulat inquam in oppido Szarvas illa magnarum Civitatum corruptio, quae flagitiis varii generis juvenes enervat, et quam optimi parentes studiose juventutis, per saepe tantis sumptibus, tanto aere, cum tanto rei familiaris detrimento in civitatibus redimere debent.

— Vidi propriis oculis in itinere meo Poedagogico, quod clementer indulgente Divo Leopoldo II. Augusto Rege, per varias provincias Europae institui, vidi immanem hanc in compluribus Urbibus morum depravationem. Stupui et exhorruui! Vidi enervata scelerata juvenilia instar pallidae mortis per plateas misere serpere: sed vidi etiam cum maxime animi mei voluptate in schola Schnepfenthalana, quam celeberrimus Saltmannus in Principatu Gothano in vili quippe pagello non ita pridem erexit, vidi inquam juvenes sanitate florentes corpore integerrimo, exercitationibus continuis agili atque apto molestiis perferendis, naturae amoenitatibus laetabundos vacare, hilaritatem vultus, tranquillitatem animi usque ad admirationem praeseferre: atque ita haud parum in optimae causae Szarvasiensis Instituti coepta declarataque continuatione confirmatus sum. Non potui sane jam tum suppressere votum: utinam omnes nostrae scholae pro ruricolis atque oeconomis in pagis et oppidis ita adornarentur, ut illis similes et nos Hungari educare possemus florentes

ac

ac incorruptos in spem Patriae adol-
scentes.

Postremo audio unam adhuc objectio-
nem : Nonne hoc recens Institutum aliis
Scholis Protestantium nocebit? R. Si aliae
scholae Protestantium commoda hujus Insti-
tuti adoptare voluerint, tum quidem haec una
schola omnibus illis sane multum prodesse
potest; sin minus — o ruant cum antiquo
Schlendriano scholastico, quem barbaries an-
tiquorum Saeculorum genuit, ignorantia su-
perstitioque nutrit, et injuria temporum
hucdum conservavit; ruant inquam et —
corruant feliciter, exsurgent namque e fe-
licibus ruinis earum novae scholae ad
meliorem normam emendatae, et efflore-
scent cum neonata Szarvasiensi sorore in
spem, solatium et ornamentum nostrum,
Patriaeque certissimum incrementum. Dixi.

Appendicis loco, liceat Declarationem
hanc historica observatione illustrare. Ad
illos, qui praeterito Saeculo rem scholasti-
cam curae cordique habuerunt, referri suo
jure potest Comes *Stephanus Bethlen* de Iktar,
cujus filio *Stephano*, ut Patri scholarum in
Hungaria et Transylvania emendandarum
curam tanto studiosius commendaret; *Alber-
tus Molnár* vir celeberrimus libellum singu-
larem, quo consilia scholastica continentur,
sub Titulo *Syllecta Scholastica*, Heidelber-
gae 1621 inpressum et nunc jam rarissimum
dedicavit, ex quo non potest non tam sco-
pus

pus optimus, quam et singulare iudicium Collectoris seu Editoris perspicere. Temperare mihi non possum, quin locum quendam libelli ejus memorabilem, huc adscribam: Ex fragmento Wilhelmi Zepperi L. I. C. IX. de Politia Ecclesiastica p. 15. ita habet „ Denique, quia non ad otium, quod multa vitia docet, ut est Sirac. 33. 28. 29. sed ad laborem, utque in sudore vultus sui vescatur pane suo, a Deo conditus est homo, exercitia etiam corporalia laborum, ut illis a prima ætate assuescant, et aliquando, ubi adoleverint, honestius sese alere et sustentare queant, prae manibus scholae hujus discipulo danda sunt, adeoque succisivis diei horis vel ad opificium aliquod manuarium, vel nendum, aut fila ducendum, vel phrygionicam (serici texturam) vel pannos, praesertim lineos, texendum, vel ad hortensia, vel remculinariam, et his similia sunt, pro sexus et conditionis ratione, animum applicabunt, &c. “
En scholam Industrialem!

Inter alia collectanea inest quoque libello de ratione instituendi puerum ab aetate 6-to usque ad 14. Nicodemi Frischlini Commentatio, qui eam Francisco a Battyán, Balthazaris filio, L. Baroni a Gyssingen, Németh Ujvár et Schleiningen Szolnok &c. dum An. 1584. per Hungariam iter faceret, et Németh Ujvárini hospitaretur, procul dubio scopo nobilissimo dedicavit.

Num. 3.

Specificatio materiaram, quae Scholae
Szarvasiensi.

I. *Cum aliis Scholis sunt communes*, veluti cognitio litterarum normalis, libelli lectorii normalis, lectio et explanatio, lectio diversorum manuscriptorum exercitium in scriptura, arithmetica, in et sine tabula, dicta Scripturae Sacrae, aliaeque praevie explicatae breves et nervosae Sententiae, elementa Institutionis in religione Christiana; breves et intellectui tenerae juventutis accomodatae preces et hymni, historia biblica. Omnia haec in hoc Instituto ad usum vitae transferuntur.

II. *Quae ei sunt propriae*. Exercitationes ad excitandem attentionem ex rebus quotidie et ubique obviis desumptae; exercitia corporis et animi virium circa labores puerilis industriae; historia naturalis, vel potius compendiosa et ad usum vitae adplicata descriptio operum Dei sub sensu tenerae juventutis cadentium; exercitia in componendis epistolis et aliis in vita communi obviis, Chirographis, contractibus, rationibus, praecipue vero in scribendis regulis diaeteticis et Oeconomicis praevie jam explicatis et adplicatis; historia biblica et ecclesiastica pragmatica brevis et succincta ad Reformationem et nostra tempora protensa, et ad usum vitae adplicata; regulae morum per certa pensa explanatae cum dicto scripturae
Sa.

Sacrae huc Spectante ; summaria eaque practica partium Oeconomiae pertractatio, ubi haec objecta Oeconomica 1) in Schola pertractantur, 2) in horto Practico Oeconomico Industriali discentibus ob oculos ponuntur, 3) tota eorum manipulatio manibus discentium tractabitur ; Dialogi tales elaborantur, in quibus, et antiquior, et recentior oeconomia vividissimis coloribus depicta, per duos scholares, et impugnatur et defenditur ; (Vid. N. 5. 6. 7. 8. Specimina hujusmodi Colloquiorum hungarica) historia Patriae brevis et succincta nostri cum primis temporis ; Geographia Patriae a loco illo, in quo Schola sita est inchoata, ad Comitatum eundem extensa, et sic ad patriam ejusque praecipua producta dilatata ; preces ex tempore ad quamcunque necessitatem vitae applicatae ; exercitationes in cantu et sacro et populari (Völklied) Lusus gymnastici litterarii, Industriales ; ex gr. lusus geographicus, planetarum, productorum, et exercitia nonnullorum in organo.

* * * * *

El-adó Serfözö-Ház Esztergomban.

Ezen folyó 1792-dik elztendőben, a' jövő *September* Hónapnak második napján délutáni két órakor, dob-szós kotyavetyére fog botsáttatni Nemes Szabad Királyi Esztergom Városának Serfözö-háza, 's a' többet ígérőnek el fog örökös árron adattatni. Ezen Serfözö-Ház kemény matériálékból épült, a' Ser, és pálinka főzéshez megkivántató minden szükséges kiegészületek feltaláltatnak benne. All az egész épület hat lakó szobákból, két konyhákból, ser és

pálinka főző helyekből, elégséges pintzékéből, tágas ifállokból, és szinekből. Egy házi Kert, két Ház-hely után való szántó földek, 's rétek, és egy szürüs (szérüs) kert, is járúlnak hozzája. Azt előre szükség tudni a' vevőnek, hogy mivel a' Ser-főzésre való Királyi Justól meg nem foszthatja magát a' Város: tehát a' ki meg-fogja venni a' Serfőző-Házat: elztendőnként köteles lészén illendő különös adót fizetni a' serfőzésért. A' kinek illy fel tétellel kedve fog lenni az ide való Serfőző-Háznak meg-vételéhez: jelentse magát a' fenn említett elztendőben, 's napon ezen szabad Királyi Város Magistratusánál.

Ki-adattatott Várofi Fő Notárius
Závody István által.

Propositiones Regiae.

Quinto: Conservatio Crediti Nationalis et ipsa Justitia naturalis exigit, ut Incolae Regni hujus Hungariae, Partiumque eidem adnexarum cujuscunque status et conditionis, qui in Provinciis Suae Majestatis Sacratissimae haereditariis Germanicis, seu paratas pecunias mutuo, seu merces, aut alias quascunque res ad creditum accipiunt, seque Judiciis earundem Provinciarum vel scripto, vel facto sponte subjiciunt, Jurisdictionem fororum ejusmodi agnoscere, sententiamque ab iisdem recipere teneantur. Jurisdictionesque Hungaricae promptam earundem sententiarum executionem procurent, id quod eo magis necessarium est, quod secus bonae fidei Creditores in haereditariis Provinciis Germanicis degentes, qui Juri

Gentium, & naturae innixi, spontaneas ejusmodi obligationes non modo per Debitores observandas, sed & per Fora Judiciaria Hungarica promptam in executione Sententiarum assistentiam praebendam firmiter sibi persuasum habent, experientia attamen teste obdenegatas passim per Jurisdictiones Hungaricas executiones, effectum Sententiarum consequi nequeunt, ad praecavendam eorundem damnificationem, & elusionem eatenus cum gravi Crediti Nationalis Hungarici detrimento publice cautos reddere oporteret. Ad antevertendum proinde hoc, Aeternata Sua Majestas Sacratissima, Dominos Status & Ord. Benigne hortatur, ut pro gravitate rei, objectum hoc stante hac adhuc Diaeta in Deliberationem assumant, et cum hanc in rem per piae reminiscentiae Imperatricem, et Reginam Mariam Theresiam Anno adhuc 1779. Die 31. Decembris certa norma per universum Regnum, Partesque eidem adnexas circulariter publicata, in Bonum unice Regni, et Commercii incrementum constituta fuerit, hanc ipsam debite expendant, ac ita parte etiam ex sua eo collaborent, ut eatenus id, quod aequitati, et Justitiae congruere, inque Commodum et Emolumentum Regni deservire communi Suae Majestatis Sacratissimae, et Dominorum Statuum et Ord. Regni Consensu adinventum fuerit, per condendam Legem publicam constituatur.

Et haec sunt, quae Sua Regia Majestas Dominis Statibus et Ord. Benigne proponenda duxit, quibus Gratia Sua Regia Clementissime, ac Jugiter propensa manet.

Per Sacram Regiam et Apostolicam Majestatem, *Budae* die tertia Mensis Junii 1792: *Josephus Nagy* m. p.